
UNELE ASPECTE PRIVIND POLITICA IMPERIALĂ RUSĂ ÎN COMERȚUL CU PRINCIPATUL MOLDOVA (1812-1825)

Silvia Pantaz

Evoluția politicii comercial-vamale promovate de Imperiul Rus pe parcursul sec. al XIX-lea prezintă un interes deosebit, deoarece cunoașterea ei explică diversele probleme care au determinat anumite particularități în relațiile comerciale cu Principatele Române și alte state europene.

Transformările politice care s-au produs în Imperiul Rus în această perioadă au dictat în mare parte conținutul practic, dar și teoretic al relațiilor comerciale cu Principatul Moldova. În acest sens, politica comercială trebuie întrevăzută nu numai ca o metodă de realizare a doleanțelor de acaparare a noilor piețe de desfacere sau implementare a unui sistem de comandă și supunere, dar și ca un cadru de transformări în legislația rusă care s-au reflectat în viața politică și cea economică.

Așadar, studiul de față are drept scop cercetarea rolului politicii imperiale ruse în comerțul cu Principatul Moldova în perioada 1812-1825. Limita cronologică inferioară cuprinde perioada anexării teritoriului dintre Prut și Nistru (1812), ca loc de tranzit în realizarea comerțului Rusiei cu Principatul Moldova, limita superioară cuprinde anul 1825, implementarea de către Imperiul Rus a Regulamentului cu privire la comerțul cu Basarabia (17 februarie 1825). Cadrul geografic – Basarabia – a fost ales nu întâmplător. Ea servea nu doar teritoriu de tranzitare a mărfurilor ruse, dar și o sursă de asigurare cu mărfuri basarabene pentru piața moldovenească. În realizarea scopului propus au fost evidențiate următoarele obiective:

- Determinarea semnificației anului 1812 și politica comercial-vamală a Imperiului Rus în comerțul cu Principatul Moldova;
- Evidențierea consecințelor adoptării tarifelor vamale ruse liberal-fritrideriene din anii 1816, 1819, iar ulterior tariful prohibitiv din 1822 ca sistem de norme și reguli în comercializarea mărfurilor importate și exportate în /din Imperiul Rus în Moldova;
- Analiza Regulamentului cu privire la comerțul cu Basarabia din 17 februarie 1825, ca o sursă

legislativă de analiză a exporturilor mărfurilor basarabene pe piața din Principatul Moldova.

Drept bază documentară a studiului de față au servit o serie de izvoare depistate în fondurile Arhivei Naționale a Republicii Moldova (ANRM), Arhivei de Stat din regiunea Odesa, Ucraina (ASRO), Arhivei Istorice Militare de Stat din Rusia, Moscova (AIMSR), Arhivei Istorice de Stat din Rusia (AISR), precum și o serie de documente publicate, care înglobează legi, proiecte de legi, rapoarte, dispoziții și note informative (ПСЗРИ 1812-1825; ПСЗРИ 1830).

Printre sursele istoriografice cu caracter monografic pot fi evidențiate lucrările lui V.I. Pelcinski (Пельчинский 1833), A.V. Semionov (Семенов 1861), ce conțin un bogat material factologic, inclusiv informații referitoare la politica comercială a țarismului în Basarabia, relațiile comerciale cu guberniile ruse și statele europene.

Analiza comerțului rus efectuat prin oficiile și punctele vamale basarabene, precum și succinta descriere a politicii comerciale țariste în Basarabia au fost realizate de economistul G.P. Nebolsin, funcționar al Ministerului de Finanțe ale Imperiului Rus (Небольсин 1859). Printre lucrările de sinteză cu material bogat referitor la politica comercială a țarismului sunt cele ale lui V.L. Vitcevski (Витчевский 1909) și P.V. Struve (Струве 1913). Informații despre politica vamală a țarismului, precum și analiza tarifelor vamale au realizat autorii A. Leongard (Леонгард 1855), V.I. Dorgobujinov (Доргобужинов 1866), L.V. Tengoborski (Тенгоборский 1848).

Pe lângă istoriografia rusă care s-a ocupat de studiul politicii comerciale a Imperiului Rus în Basarabia, un rol deosebit i se acordă și istoriografiei românești și basarabene din a doua jumătate a sec. XIX-lea - începutul sec. XX, printre care: Z. Arbore (Arbore 1899), N.V. Lașcov (Лашков 1912), N.C. Moghileanschi (Могилянский 1916) etc. Alte studii raportate la tema de discuție sunt

oferite de A. Agachi, care face o privire de ansamblu asupra situației financiare a Principatelor Române aflate sub ocupația rusă în anii 1806-1812 și face o analiză a comerțului românesc cu piața imperială (Agachi 1995). Alte lucrări ce caracterizează politica comercială a Rusiei cu Basarabia și Principatul Moldova, sunt lucrările istoricului V. Tomuleț (Tomuleț 2002). Ele descriu minuțios schimbările intervenite în politica statului rus raportate la comerțul cu Principatul Moldova, dar și cu statele din Vestul Europei. Trebuie de amintit aici și analiza actelor legislative, precum tariful de la 1816, 1819, 1822, 1825 și importanța lor în realizarea practică.

Interesele economice și politice ale Imperiului Rus au dictat în mare parte tendințele anexioniste și de acaparare forțată a noilor teritorii. Acestea, fără niciun drept, au devenit piețe de desfacere și au fost supuse unui proces de integrare sistemică și rapidă în componența imperiului.

În susținerea tezei, drept argument reprezintă războiul ruso-turc din anii 1806-1812, încheiat cu Tratatul de la București, în care se menționa (art. 4) trasarea hotarului dintre cele două imperii, Rus și Otoman, adică de la revărsarea râului Prut în Moldova, până la coeziunea lui cu Dunărea și de la coeziunea țărmurilor dunărene până la estuarul Chilia și Marea Neagră (ПСЗРІ 1812, 317). Astfel adevărul istoric rezidă în anexarea unui teritoriu străin de către Imperiul Rus, dar foarte important din punct de vedere strategic în realizarea politicii de control, de impunere a unui nou sistem administrativ de comandă. Basarabia devine cheia de comunicare și realizare a idealului imperialist rus în stabilirea relațiilor comerciale cu Principatul Moldova, reprezentând un punct de tranziție a mărfurilor care urmau a fi importate sau exportate în/din Imperiu. Nu întâmplător P. Kunițki în „Scurta descriere statistică a regiunii de la Nistru alipită la Rusia după tratatul de pace încheiat de Poarta Otomană în București, la 1812” (Куницкий 1813), scria cu referință la Basarabia: „... acest teritoriu, așezat între Prut și Nistru, a fost grânarul Principatului Moldova” (Torgașev 1932, 39).

Politica comercial-vamală, precum și legislația comercială au reflectat, de la bun început, politica țarismului față de teritoriile nou-anexate. În fond acest aspect a fost dictat în mare de interesele clasei dominante ruse, în special ale dvorenimii

agricole, precum și de interesele cercurilor comercial-industriale cu scopul de a extinde sferile de dominație economică și politică.

Situația favorabilă a permis țarismului să adopte o serie de acte legislative în ideea dezvoltării comerțului, sau, după unele izvoare, „...prin relațiile libere ale locuitorilor Rusiei cu locuitorii Basarabiei se urmărea scopul de a le crea condiții pentru câștig reciproc și de a facilita comerțul acestui ținut cu Turcia (inclusiv cu Țările Române - n.n.) și cu țările din Vestul Europei – Austria”¹.

Până a fi instituit cordonul sanitaro-vamal la noua frontieră, la Prut și Dunăre, decizia privitor la exportul mărfurilor din Basarabia în țările străine putea fi adoptată, de regulă, de amiralul P.V. Ciceagov. Deja din noiembrie 1812 misiunea de a ține sub control diferite chestiuni legate de Basarabia, inclusiv a comerțului cu Imperiul Otoman, sunt încredințate lui S.C. Veazmitinov, toate acestea fiind în dependență directă de diversele circumstanțe de ordin politic, economic și, îndeosebi, militar (Tomuleț 2006, 171-198). Un exemplu elocvent în această ordine de idei este ordinul din 2 august 1812, emis la insistența negustorilor din Basarabia și din Principatele Române, prin care a fost permis exportul în Rusia și peste hotare – în posesiunile Înaltei Porți Otomane – a cerealelor, seului, pieilor neprelucrate, sării, lânii și al altor produse, cu achitarea taxei vamale².

Exportul peste hotare al mărfurilor era permis doar în baza certificatelor comerciale prin porturile Galați, Ismail, Chilia și Akkerman – cu acordul comandanților acestor cetăți, iar prin Reni – cu acordul comandantului portului Ismail. Ca rezultat, negustorii urmau să achite o taxă vamală care pentru Principatele Române era încasată în baza „obiceiului moldovenesc” – a așa-numitei „vame”, ce constituia 3% ad valorem³.

În linii generale exportul peste hotare al mărfurilor basarabene depindea și de administrația imperială, care era nevoită să țină cont de diverse circumstanțe de ordin intern și extern, obiectiv și subiectiv. Astfel, în primii ani după anexarea Basarabiei la Rusia, administrația regională, fidelă intereselor imperiale, a întreprins măsuri concrete în vederea includerii ținutului în sistemul economic și politic al Imperiului Rus.

¹ AISR, F. 560, inv. 4, d. 402, f. 31; F. 1308, inv. 1, d. 8, f. 230.

² ANRM, F. 2, inv. 1, d. 15, f. 4.

³ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 15, f. 4 verso.

În exportul de mărfuri din Basarabia și guberniile interne ruse putem determina câteva direcții:

1. Mărfuri produse în Basarabia sau aduse din Rusia pentru a fi exportate în Austria;
2. Mărfuri ce constituie traficul Basarabiei cu România;
3. Mărfuri importate pentru trebuințele Basarabiei, atât din Rusia, cât și din Austria;
4. Marfa de tranzit din Europa în Rusia via Basarabia (Arbore 2001, 436)

Principalele mărfuri exportate din Basarabia și guberniile ruse în Principatele Române erau: caii, vitele, peștele sărat, frânghiile, lâna; ca marfă de tranzit: mărfuri din aramă, fier, cauciuc, bumbac, blănuri, mărfuri de manufactură și fabrică. Marfa compunea peste $\frac{3}{4}$ din totalul exportului cu Principatele. Principalele mărfuri importate din Principate de către Basarabia erau: lemn de construcții, sare, nuci, pietre de moară, îmbrăcăminte etc. (Arbore 2001, 437).

Problema care urmează a fi tratată în studiul de față rezidă în faptul cum a influențat politica imperială, reflectată, în primul rând, prin legislație, asupra comerțului Rusiei cu Principatul Moldova.

Primul aspect al politicii imperiale este rezultatul anexării Basarabiei la 1812, în urma căreia s-a promovat politica de instituire a unui nou cordon sanitaro-vamal pe Prut și Dunăre și suprimarea celui existent pe Nistru (lucru care va fi îndeplinit tocmai la începutul lui 1831). Așadar, chiar după anexarea Basarabiei, șefului vămilor de control N. Baikov îi este acordată înputernicirea de a institui cordonul sanitaro-vamal pe Prut și Dunăre⁴. Stabilirea acestui cordon sanitaro-vamal are un aspect deosebit în politica rusească, pe de o parte, ar apăra teritoriul nou-anexat de pătrunderea molimei, iar pe de altă parte ar pregăti instituțiile vamale și carantinele de frontieră pentru o administrare mai eficace, dar și pentru un control strict din partea Imperiului Rus a acestor zone de comerț. Către 1 august 1812, ministrul de finanțe D.A. Guriev îl înputernicește pe șeful vămilor de control N. Baikov să studieze noul hotar ce desparte Rusia de Imperiul Otoman și să fixeze locurile de amplasare a noului cordon sanitaro-vamal, la fel să studieze ce puncte vamale urmează a fi

păstrate și care trebuie nimicite⁵. Pentru elaborarea noilor schimbări vamale au fost înputernicite persoane venite din Petersburg pentru a urmări procesul de constituire. În acest sens, amintim documentul din 4 martie 1813 prin care cneazul A.B. Kurakin îi cere guvernatorului civil al Basarabiei, Scarlat Sturdza, în a acorda sprijin funcționarilor din St. Petersburg pentru inspectarea cordoanelor vamale⁶. Au urmat o serie de tratative dintre administrația imperială și cea locală din Basarabia în scopul amplasării punctelor vamale:

1. 14 aprilie 1813, cneazul A.B. Kurakin cere informații de la guvernatorul Scarlat Sturdza despre instituirea pe râul Prut a carantinelor și punctelor vamale și restabilirea legăturilor cu Principatele Române⁷. De amintit aici că, până la 1810, prin manifestul împăratului Alexandru I, a fost închis un număr de porturi și vămi, în comerțul cu Principatul Moldova, printre care: vămile de la Isakoveț, Movilău și Maiaki, fiind permisă trecerea mărfurilor moldovenești doar prin Dubăsari. Abia la 21 ianuarie 1812, în urma tratativelor Divanului cu administrația imperială a fost permisă trecerea mărfurilor moldovenești în Rusia prin vămile de la Isakoveț, Movilău și Maiaki (Agachi 1994, 66).
2. 25 aprilie 1813, cneazul A.B. Kurakin cere guvernatorului Scarlat Sturdza informații privind modalitatea transferării cordonului sanitaro-vamal de la Nistru la Prut⁸.
3. 5 mai 1812, cneazul A.B. Kurakin cere opinia guvernatorului Scarlat Sturdza despre locurile unde urmau a fi stabilite carantinele și oficiile vamale la Prut și Dunăre etc.⁹

Către 1814, 20 noiembrie, generalul S.C. Veazmitinov adresează Consiliului de Stat un raport despre instituirea cordonului sanitaro-vamal la Prut și Dunăre, cere să nu fie lichidat punctele carantinele pe Nistru, dar să le rectifice, amintind următoarele puncte vamale: Ismail, Zagarancea, iar Akkerman, Reni, Leova vor deține rol de vamă și carantină¹⁰.

Deja la 29 martie 1815, în extrasul registrului Consiliului de Stat, administrația imperială întreprinde măsuri pentru protejarea hotarelor de

⁴ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 61, f. 9.

⁵ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 61, f. 3-3 verso.

⁶ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 198, f. 1.

⁷ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 62, f. 68.

⁸ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 61, f. 20.

⁹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 61, f. 21.

¹⁰ ANRM, F. 5, inv. 3, d. 473, f. 1-31.

Vest ale Imperiului, fiind stabilită modalitatea de funcționare a carantinelor, oficiilor și punctelor vamale la Prut, Dunăre și Nistru, cântărirea mărfurilor în carantină¹¹.

Importul mărfurilor în Basarabia era permis în exclusivitate prin carantină și vamă, unde acestea urmau a fi supuse unui control sanitar riguros și taxei vamale. Pentru a preîntâmpina pătrunderea molimei în Basarabia, în cazul în care aceasta bântuia în Imperiul Otoman și Imperiul Austriac, ca măsură urgentă trebuia întărită paza cordonului sanitaro-vamal și instituită la Prut și Dunăre o linie de carantină provizorie. Mărfurile urmau a fi supuse unui control sanitar în carantinele de la Nistru și apreciate după un termen de 20 de zile. Locuitorii Basarabiei, care vroiau să treacă în stânga Nistrului, la fel treceau controlul sanitar și erau supravegheați în termen de 16 zile. În cazul în care molima se va răspândi în Basarabia, această regiune trebuia izolată prin interzicerea circulației peste Nistru până la ameliorarea situației (Tomuleț 2002, 54-57).

Deja către anul 1817 la hotarul de vest al Imperiului a fost instituit, conform organizării vamale ruse, cel de-al doilea cordon sanitaro-vamal, care includea oficiile vamale Noua Suliță, Sculeni, Reni și posturile vamale Lipcani, Leova, Ismail și Akkerman ce intrau în componența districtelor vamale Sculeni și Ismail (Tomuleț 1998, 209).

Așadar, instituirea cordonului sanitaro-vamal pe Prut și Dunăre a reprezentat o tactică destul de favorabilă Imperiului Rus în controlul strict la hotarul de Vest. Pe de altă parte, în baza actelor legislative, politica imperială rusă a reușit să pregătească Basarabia pentru o administrare comercială eficientă și să urgenteze procesul de includere a provinciei în sistemul pieței interne ruse. Acest lucru va fi evident către anii '30 ai secolului al XIX-lea, când ținutul devine furnizor de produse cerealiere, animaliere, pomicole etc. și piață de desfacere a mărfurilor rusești. Astfel, implicarea funcționarilor ruși în instituirea cordonului sanitaro-vamal, denotă întocmai politica imperială și de comandă a Rusiei.

O altă problemă pusă în discuție este elaborarea actelor legislative comerciale de către Imperiul Rus care reglementau importul, exportul, dar și tranzitul de mărfuri. În acest sens este de men-

ționat Tariful vamal din 31 martie 1816, având un caracter liberal referitor la importul mărfurilor străine, Tariful vamal din 20 noiembrie 1819, menținând aceleași principii liberale ca și tariful vamal din 1816, Tariful vamal din 12 martie 1822, cu caracter prohibitiv, pentru a face imposibilă pătrunderea și concurența produselor străine pe piața internă. Caracterul acestor tarife vamale a fost dictat de cadrul extern al relațiilor internaționale. Actul comercial din 31 martie 1816 era extins asupra mărfurilor exportate, iar pentru mărfurile importate se păstra „vama” ce constituia 3% ad valorem¹².

Întreținerea relațiilor comerciale ale Imperiului Rus cu Principatul Moldova era influențat și de cadrul internațional. Atunci când relațiile ruso-turce (Principatul Moldova - n.n.) se ameliorau sau situația internațională era favorabilă, exportul pâinii, vitelor mari cornute și al cailor era permis, iar când aceste relații se deteriorau sau situația internațională se agrava – comerțul era stopat. Cu atât mai mult cu cât pâinea, bovinele și caii erau necesare atât armatelor rusești care erau dislocate în Principatele Române și Basarabia, cât și locuitorilor Basarabiei pentru a putea îndeplini multiple prestații în folosul trupelor de ocupație, îndeosebi în perioada ostilităților ruso-turce. Atunci când marfa era transportată pentru realizare în Rusia, la trecerea ei prin vămile de la Prut și Dunăre se încasa taxa vamală conform tarifului din 1816, marfa era sigilată, iar proprietarul ei i se înmâna un certificat comercial în care era indicată cantitatea și calitatea mărfii, suma taxei vamale încasate, pentru a fi prezentat în punctele vamale de la Nistru¹³.

Referitor la teritoriul de tranzitare a mărfurilor, Basarabia, tariful vamal din 31 martie 1816 a fost adoptat către luna noiembrie 1816, în urma deciziei Comitetului de Miniștri, modalitatea de percepere a taxei vamale a fost păstrată – conform obiceiului moldovenesc „vama”.

Astfel mărfurile importate în Rusia pe cale de tranzit prin Basarabia erau supuse la hotarele de apus unei taxe vamale conform tarifului din 1816 și erau însoțite de un certificat comercial care, fiind prezentat la oficiile și punctele vamale de la Nistru, scutea marfa de o nouă taxă vamală. Importul mărfurilor străine, aprobat de tariful din

¹¹ ASRO, F. 1, inv. 214, d. 3, f. 111-114.

¹² AISR, F. 560, inv. 4, d. 235, f. 1.

¹³ AISR, F. 560, inv. 4, d. 235, f. 678-verso.

1816, era permis în Basarabia cu încasarea taxei vamale – „vamei”; în cazul însă în care mărfurile erau importate ulterior în guberniile ruse, la trecerea lor peste Nistru pe cale terestră, prin vama de la Dubăsari, iar pe cale maritimă – prin cea de la Odesa se încasa o taxă vamală conform tarifului, iar „vama” era restituită¹⁴.

Elaborarea Regulamentului vamal din 1816, deși constituia o premisă de liberalizare a comerțului Imperiului Rus cu statele europene, avea scopul de a reorienta comerțul basarabean de la piețele tradiționale europene spre piața internă rusă.

Tariful vamal din 20 noiembrie 1819 elaborat de administrația imperială rusă își păstra același conținut ca și cel de la 31 martie 1816 (ПСЗРИ 1816, 590). Implementarea acestui tarif urma fi pus în funcțiune începând cu 1 ianuarie 1820. De adoptarea tarifului vamal liberal din 1819 au beneficiat îndeosebi Prusia, Austria și Polonia. În plan intern, noul tarif a stârnit anumite nemulțumiri din partea burgheziei imperiale, care nu mai puteau să țină piept concurenței din partea mărfurilor venite din Europa.

Elaborarea acestui act legislativ a fost o încercare importantă și pentru tânăra industrie rusă, care în pofida tuturor eforturilor nu o va putea susține, deoarece politica comercială nu corespundea intereselor țării (Киняпина 1968, 96) Aceasta s-a manifestat direct și asupra dezvoltării comerțului exterior, a cărui balanță, pentru prima oară pe parcursul mai multor ani, devine negativă.

La începutul anilor '20 ai sec. XIX-lea Europa este martorul unor lanțuri revoluționare, care au influențat cadrul extern al relațiilor internaționale. Factorul extern a favorizat schimbări în concepția politică, dar și economică a Imperiului Rus.

Ca rezultat, economia Rusiei, care avea la bază concepții liberale, nu a mai putut să reziste liberei concurențe, administrația imperială reorientându-și politica vamală de la liberalism spre protecționism.

Astfel este adoptat un nou tarif vamal la 27 februarie 1822. Actul avea un caracter prohibitiv, ce cuprindea taxe vamale mari, fixate pentru a face imposibilă pătrunderea și concurența produselor străine pe piața internă, care a intrat în vigoare la 12 martie același an¹⁵. Noul tarif urma să con-

tribuie la stabilizarea economiei ruse. Adoptarea tarifului prohibitiv din 1822 a condus la lichidarea liberalismului comercial. Însăși administrația imperială din Sankt Petersburg s-a convins că economia Rusiei nu este în stare să respecte principiul „comerțului liber”. În politica comercial-vamală țarismul va fi nevoit să se întoarcă pe pozițiile protecționismului, pe care le va menține pe parcursul celui de-al doilea pătrar al secolului al XIX-lea.

În acest sens este de menționat importul vinului de peste hotare care va fi taxat în baza Regulamentului. Așadar, în urma măsurilor de precauție întreprinse de reprezentanții imperiali ruși, Comisia privind problemele vamale și comerciale, studiind această chestiune, a considerat că pentru a exclude diferite abuzuri în importul de peste hotare a vinului „... pe viitor de la vinurile străine importate în Basarabia prin vămile de la Prut și Dunăre și prin punctul vamal Akkerman să fie percepută nu „vama” ce constituia 3% ad valorem, ci taxa vamală stabilită în baza tarifului în vigoare din 1822 ..., indiferent de faptul dacă vinul va fi destinat pentru comercializare în Basarabia sau va fi importat peste Nistru în Rusia”¹⁶.

Așadar, pentru importul vinului din Moldova și Țara Românească au fost stabilite două oficii vamale: unul la Dubăsari, prin care până la adoptarea tarifului din 1822 erau importate vinurile de peste hotare și altul la Movilău, care, conform tarifului vamal din 1822, făcea parte din clasa a treia și deci nu dispunea de acest drept. Însă, la insistența negustorilor, punctul vamal din Movilău a primit acest drept, deoarece era calea comercială directă, cea mai convenabilă, din Țările Române în Rusia, cu atât mai mult cu cât până la adoptarea noului tarif vamal oficiul vamal din Movilău făcea parte din categoria vămilor principale¹⁷.

După adoptarea tarifului vamal din 1822 și răspândirea lui în Basarabia, au fost aduse explicații precum că în anii 1821 și 1822 are loc intensificarea importului de vinuri basarabene în Rusia, lucru care se exprimă prin stabilitatea legăturilor comerciale dintre Basarabia, Moldova și Muntenia, vinurile de peste Dunăre și de peste Prut (de o calitate mai bună ca cele basarabene) erau importate în special în Rusia, iar cele basarabene rămâneau pentru consumul curent al poporului

¹⁴ ANRM, F. 5, inv. 2, d. 690, f. 4 verso.

¹⁵ AISR, F. 1152, inv. 1, vol. I, 1822, d. 18, f. 1.

¹⁶ AISR, F. 560, inv. 3, d. 251, f. 5-verso.

¹⁷ AISR, F. 560, inv. 3, d. 251, f. 6-verso.

simplu. Însă, când în 1821 legăturile comerciale cu Moldova și Țara Românească au început să se deregleze din cauza tulburărilor ce au izbucnit, cauzate de Eteria și de răscoala lui Tudor Vladimirescu, importul vinului din aceste regiuni a devenit imposibil, negustorii au fost nevoiți să comercializeze vin de Basarabia. Acest lucru demonstrează că realizarea comerțului dintre Imperiul Rus și Principatul Moldova a fost influențată nu numai de factorii interni, generați de politica promovată de administrația imperială, dar și de cadrul extern, evenimentele revoluționare de la începutul anilor '20 ai sec. XIX-lea.

Așadar, tariful vamal din 1822, răspândit ulterior și pe teritoriul Basarabiei, pune mari obstacole în dezvoltarea comerțului atât cu țările străine, cât și cu guberniile interne ruse.

Analiza surselor izvoristice și a studiilor monografice reflectă diferite aspecte ale politicii economice promovate de instituțiile de stat imperiale ruse. Pe de o parte, se poate observa instabilitatea politicii comerciale, dependența ei de mulți factori de ordin intern și extern, dintre care am putea evidenția: situația economică a țării în timp de pace și în timp de război, relațiile cu partenerii politici și economici externi, presiunea forțelor politice și economice atât din interiorul țării, cât și din exteriorul ei etc. Evident, lipsa unui cordon sanitaro-vamal la noua frontieră la Prut și Dunăre, ce urma să fie instituită după un studiu minuțios al noii frontiere și al diverselor ramuri economice ale ținutului, determina caracterul nuanțat prohibitiv al politicii comercial-vamale, îndeosebi după adoptarea tarifului vamal din 1822, ceea ce a frânat dezvoltarea comerțului rus cu Principatul Moldova.

În explicarea cauzelor strategice în politica comercial-vamală a țarismului poate fi constatat faptul că politica protecționistă se instituie odată cu adoptarea tarifului vamal din 1822 și diversele măsuri ce au urmat acest tarif unesc tendințele statului și ale persoanelor influente, dar și ale părților legate de comerț și industrie. Rolul dominant în promovarea acestei politici îi revenea statului și sistemului lui ierarhic-birocratic.

Prin urmare, în pofida diverselor oscilări și perturbări politice din cadrul imperiului în schimbările ce au survenit în organizarea comerțului cu Principatul Moldova în anii 1812-1824 ele au fost determinate în principal de trecerea de la liberalism la protecționism în politica comercială.

Un alt act legislativ care și-a lăsat amprente dure-roase în politica economică a Rusiei cu Principatul Moldova a fost elaborarea Regulamentului cu privire la comerțul cu Basarabia din 17 februarie 1825. Reamintim că Basarabia a jucat un rol deosebit în realizarea comerțului Principatului Moldova cu Imperiul Rus, dat fiind faptul că reprezenta un teritoriu de tranzitare a mărfurilor spre piața rusă și, respectiv, spre cea moldovenească. Politica prohibitivă realizată de administrația imperială prin tariful din 1822, la fel și promovarea unei politici liberale prin tarifele din 1816, 1819 au forțat țarismul să revadă direcțiile prioritare în politica comercial-vamală față de teritoriul nou-anexat și al statelor externe

Elaborarea noului regulament a fost determinat de o serie de factori interni, cât și externi, printre care:

- Necesitatea de a include Basarabia în sistemul economic și politic al Imperiului Rus;
- Adoptarea Tarifului Vamal din 1819, care avea un conținut mai mult liberal, a stârnit nemulțumiri din partea burgheziei ruse, care nu putea ține piept concurenței libere de mărfuri venite din Europa. De acest tarif a profitat în mare parte Polonia, Austria, Prusia;
- Păstrarea concomitentă a cordonului sanitaro-vamal de la Nistru separa ținutul de piața internă rusă și pune mari obstacole nu numai în extinderea relațiilor comerciale cu țările străine, dar și cu guberniile interne ruse.

Așadar, adoptarea unui astfel de tarif reprezenta și o încercare de dezvoltare a industriei ruse fără a se pune obstacole în realizarea politicii comercial-vamale cu statele vecine (Principatul Moldova - n.n.).

Regulamentul cu privire la comerțul cu Basarabia din 17 februarie 1825 cuprindea trei probleme majore: despre mărfurile străine, importate în Basarabia și prin Basarabia în Rusia (capitolul I, alcătuit din 13 paragrafe); despre mărfurile produse în Basarabia și exportate în Rusia (capitolul II – 8 paragrafe); despre mărfurile ruse importate în Basarabia (capitolul III – 2 paragrafe) (ПСЗРИ 1825, 89)¹⁸.

În urma analizei izvorului istoric, observăm că primul capitol prevedea îndeosebi importul mărfurilor străine în Basarabia și prin Basarabia în

¹⁸ AISR, F. 560, inv. 4, d. 204, f. 21, 26, 28 verso.

Rusia. Pentru importul terestru al mărfurilor au fost puse la dispoziție două puncte vamale: la Dubăsari și Movilău, oficii vamale de clasa a doua. Era admis atât importul tuturor mărfurilor permise în baza tarifului vamal din 1822 și prezentate în buletin cu litera „A”, cât și vinurile moldovenești și valahe, dar care erau supuse taxei vamale (art. 1) (ПСЗРІ 1825, 90).

Mărfurile importate în Basarabia din Turcia (Imperiul Otoman) treceau prin punctele vamale din Reni și Sculeni, iar din Austria prin punctul vamal Noua Suliță. Spre deosebire de tarifele vamale, Regulamentul din 17 februarie 1825 conținea doar buletinul mărfurilor basarabene permise pentru exportul din Basarabia în Rusia, alcătuit din două părți: a) fără certificate și fără plata taxei vamale (litera „A” – 37 denumiri generale) și b) fără plata taxei vamale, dar cu prezența certificatelor de proveniență (litera „B” – 18 denumiri generale (Tomuleț 2002, 118).

În cazul când mărfurile erau destinate pentru Basarabia, ele erau supuse taxei vamale conform tarifului și Statutului Comercial, iar dacă proprietarul acestor mărfuri dorea să le importe în Rusia, el era obligat la vămile ruse de la Nistru să plătească a doua oară taxa vamală, primind în schimb un certificat, la prezentarea căruia guvernul regional era obligat să-i restituie taxa achitată la vămile basarabene (ПСЗРІ 1825, 90). Atunci când proprietarul de mărfuri declara punctul de destinație – Rusia, oficiile vamale din Sculeni, Reni sau Noua Suliță le supunea unui control și taxei vamale, le sigila și, luând de la proprietar angajamentul de a le exporta peste Nistru în termenul stabilit, îi înmâna o etichetă, în care se arăta amănunțit numărul locurilor marfare și al sigiliilor puse, calitatea și cantitatea mărfurilor, când a sosit transportul de peste hotare și în ce termen urmează să treacă vămile de la Nistru. Mai exista și situația în care proprietarul mărfurilor nu dorea ca mărfurile destinate pentru importul în Rusia să fie supuse controlului vamal, oficiile vamale cântăreau fiecare marfă și o sigilau, luau de la proprietar angajamentul achitării, în baza Statutului Comercial, a sumei de 5 ruble argint de la fiecare funt brut de loc comercial, în cazul în care mărfurile nu vor fi expediate în termenele stabilite. După aceasta oficiul vamal, ca și în primul caz, înmâna proprietarului eticheta (art. 5-8). Oficiile vamale Sculeni, Reni și Noua Suliță trimiteau două copii ale acestei etichete înmânate propri-

etarului: una – oficiilor vamale de la Nistru, alta – Departamentului comerțului exterior.

Când mărfurile nu erau expediate la timp în Rusia, guvernul basarabean încasa de la proprietarul mărfii taxa stabilită conform obligațiilor asumate (art. 9-12). În ceea ce privește importul pe mare, prin Basarabia în Rusia, mărfurile străine puteau fi importate doar prin portul dunărean Reni, cu respectarea strictă a condițiilor tarifului (art. 13) (ПСЗРІ 1825, 91). Regulamentul stabilea termenul transportării mărfurilor din vămile basarabene în cele ruse de la Nistru: din oficiul vamal Sculeni în cele de la Dubăsari și Movilău – 12 zile; din Reni în Dubăsari – 19 zile, iar în Movilău – 29 zile, din Noua Suliță în Dubăsari – 23 zile, iar în Movilău – 18 zile (ПСЗРІ 1825, 91).

Conform Regulamentului, mărfurile din Basarabia indicate în buletin cu litera „A” erau permise pentru export în Rusia fără niciun obstacol, fără certificate și fără plata taxei vamale, prin toate oficiile și punctele vamale situate între Basarabia și Rusia, îndeosebi acele mărfuri, care nu erau solicitate pe piața internă rusă și erau exportate în cantități neînsemnate. Aceste produse erau cele agricole printre care: cerealele, crupele, semințele de in și cânepă, inul și cânepa, legumele și fructele etc.; produsele zootehnice: lâna, pieile și părul aspru neprelucrat, carnea proaspătă și afumată, mezelurile, seul, laptele etc.; peștele proaspăt și icrele; obiectele de meșteșugărit și de artizanat: cazmalele, coșurile, funiile, cărbunele de lemn, cărămida, țigla, obiectele de olărit, varul, lutul, nisipul, vasele din lemn (Мунтян 1971, 273)

Mărfurile din Basarabia, indicate în buletin cu litera „B”, puteau fi exportate în Rusia în baza certificatelor eliberate de guvernul regional, prin care se confirma că aceste mărfuri sunt produse în ținut. În certificat erau fixate, în amănunte, cantitatea și calitatea mărfii, greutatea sau mărimea ei, locul provenienței și de cine a fost produsă (art. 2-4, capitolul 2) (ПСЗРІ 1825, 92). Sarea, vinurile, țuica din fructe și din struguri de Basarabia puteau fi exportate în Rusia doar prin oficiile vamale de la Dubăsari și Movilău, în baza unui certificat special (ce atesta proveniența locală a mărfii) și după achitarea accizului.

Capitolul trei al Regulamentului din 17 februarie 1825 era dedicat importului mărfurilor ruse în Basarabia. El era alcătuit din doar două articole

și acorda mari înlesniri și privilegii mărfurilor și negustorilor din Rusia.

Astfel, ca rezultat al instituirii Regulamentului din 17 februarie 1825, a crescut considerabil monopolul negustorilor din guberniile ruse în realizarea comerțului în Basarabia. Totodată el pune mari obstacole în transportarea mărfurilor pe cale de tranzit din oficiile vamale de la Prut și Dunăre (aceasta se referă și la mărfurile moldovenești) prin oficiile vamale de la Nistru în guberniile interne ruse. Analizând documentul, termenul de transportare a mărfurilor, stabilit de noul Regulament, s-a dovedit a fi mic și negustorii nu reușeau să transporte mărfurile. La sfârșitul lui 1825, unii dintre negustorii ruși, care se ocupau cu comerțul în Basarabia, s-au adresat ministrului de finanțe, scriindu-i că au cumpărat în Moldova în cantități mari vin și sare și întâlnesc greutăți în ce privește transportarea acestor mărfuri din vama din Sculeni la cea din Movilău, deoarece termenul de 12 zile stabilit de Regulamentul din 17 februarie 1825 este prea mic. Întru confirmarea celor expuse ei scriau că distanța dintre aceste două oficii vamale este destul de mare, că mărfurile care au o greutate mare sunt transportate pe drumurile din Basarabia cu carele cu boi, acestea se mișcă încet, iar în zilele ploioase nici carul cu boi nu poate merge pe drumurile din ținut, revărsarea Nistrului și furtunile frecvente împiedică și mai mult transportarea mărfurilor în termenul stabilit.

Așadar, analizând importanța Regulamentului din 17 februarie 1825, în ceea ce privește comerțul Imperiului Rus cu Principatul Moldova, se poate menționa ideea că tariful a influențat direct comerțul de import, micșorând substanțial importul mărfurilor industriale din țările europene și diminuând chiar pozițiile negustorilor străini.

Urmărind evoluția politicii imperiale ruse putem constata faptul ca ea a dirijat în mare parte relațiile comerciale cu Principatul Moldova. În acest sens trebuie de amintit anexarea Basarabiei la Imperiul Rus, în 1812, ca o politică de control și supunere la frontieră atât cu Principatul Moldova, cât și cu statele din Vestul european (Imperiul Austriac, Otoman, Prusia etc.). Un alt aspect ține de elaborarea cordonului sanitaro-vamal la Prut și Dunăre și persistența celui pe Nistru, care a reprezentat nu altceva decât menținerea hegemoniei imperiale la hotarele de Vest ale Imperiului. Adoptarea Tarifelor vamale din anii 1816, 1819, a reprezentat o tendință de liberalizare a economiei imperiale ruse, o concurență liberă cu mărfurile aduse din Europa, dar și din Principatul Moldova, astfel fiind invadată piața rusă de mărfuri europene. Această tendință și politică, pe de altă parte, a reprezentat creșterea nemulțumirilor negustorilor din guberniile ruse care nu puteau ține piept concurenței libere, dat fiind faptul că Imperiul Rus încerca din răspuțeri să-și mențină hegemonia politică și economică asupra statelor europene. Din această cauză, precum și din altele, de ordin extern, a obligat Rusia să elaboreze un nou document de ordin prohibitiv, la 1822. Tariful vamal pune piedici în dezvoltarea comerțului exterior, punând piedici negustorilor europeni să-și expună marfa pe piața rusă. Totodată, caracterul prohibitiv al Regulamentului cu privire la comerțul cu Basarabia, din 17 februarie 1825, denotă extinderea monopolului rus pe piața din Basarabia. Tariful a influențat direct comerțul de import, micșorând substanțial importul mărfurilor industriale din țările europene și diminuând chiar pozițiile negustorilor străini. Prin instituirea acestei politici Imperiul Rus urmărea în mare parte anexarea politică a Basarabiei, în sens de integrare economică în structurile de stat imperiale ruse.

Bibliografie

- Agachi 1994:** A. Agachi, Comerțul Moldovei și Țării Românești sub ocupația militară rusă din 1806-1812. Destin Românesc 1, IV, 1994, 59-69.
- Agachi 1995:** A. Agachi, Situația financiară a Moldovei și Munteniei sub ocupația rusă (1806-1812). Destin Românesc 4, II, 1995, 3-19.
- Arbore 2001:** Z. Arbore, Basarabia în sec. XIX-lea (Chișinău 2001).
- Tomuleț 1998:** V. Tomuleț, Considerații privind regimul vamal al Basarabiei în perioada 1812-1830. Tyragetia VI-VII, 1998, 209-213.
- Tomuleț 2002:** V. Tomuleț, Politica comercial-vamală a țarismului în Basarabia (1812-1830). Documente inedite din arhivele Rusiei, Ucrainei și Republicii Moldova (Chișinău 2002).
- Tomuleț 2006:** V. Tomuleț, Particularitățile politicii comercial-vamale ruse în comerțul Basarabiei cu Sublima Poartă și Imperiul Austriac (1812-1825). In: Studia in honorem Pavel Cocârlă. Studii de istorie medie și modernă (Chișinău 2006), 171-198.

- Torgașev 1932:** E. Torgașev, Producția și comerțul de cereale în Basarabia sub ruși. In: Viața Basarabiei, an. I, nr. 6 (Chișinău 1932).
- Витчевский 1909:** В.Л. Витчевский, Торговая, таможенная и промышленная России со времен Петра до наших дней (Санкт-Петербург 1909).
- Доргобужинов 1866:** В.И. Доргобужинов, Наша тарифная охрана и ее направление (Санкт-Петербург 1866)
- Киняпина 1968:** С. Киняпина, Политика русского самодержавия в области промышленности (20-50-ые гг. XIX (Москва 1968).
- Куницкий 1813:** П. Куницкий, Краткое статистическое описание Заднепровской области, присоединенной к России по мирному трактату, заключенному с Портою Оттоманскою в Бухаресте 1812 года (Санкт-Петербург 1813).
- Лашков 1912:** Н.В. Лашков, Бессарабия – к столетию присоединения к России. 1812-1912 гг. Географический и историко-статистический обзор состояния края (Кишинев 1912).
- Леонгард 1855:** А. Леонгард, Российские законы о торговле и промышленности (Санкт-Петербург 1855).
- Могиланский 1916:** Н.К. Могиланский, Производство хлебов, хлебооборот и сбыт крестьянского хлеба в Бессарабии (Кишинев 1916).
- Мунтян 1971:** М.П. Мунтян, Экономическое развитие дореформенной Бессарабии. В сб.: Ученые записки Кишиневского ун-та, т. 117 (Ист.) (Кишинев 1971).
- Небольсин 1859:** Г.П. Небольсин, Статистическое обозрение внешней торговли России, ч. I-II (Санкт-Петербург 1835).
- Пельчинский 1833:** В.И. Пельчинский, О состоянии промышленных сил России до 1832 г. (Санкт-Петербург 1833).
- ПСЗРИ 1812:** Полное собрание законов Российской Империи, т. 32, №25110 (Санкт-Петербург 1812).
- ПСЗРИ 1816:** Полное собрание законов Российской Империи, т. 33, №26218 (Санкт-Петербург 1816).
- ПСЗРИ 1825:** Полное собрание законов Российской Империи, т. 40, №30243 (Санкт-Петербург 1825).
- ПСЗРИ 1830:** Полное собрание законов Российской Империи, т. 45, Книга тарифов (Санкт-Петербург 1830).
- Семенов 1859:** А.В. Семенов, Изучение исторических сведений о российской внешней торговле и промышленности с половины XVII в. до 1858 г., ч. I-III (Санкт-Петербург 1859).
- Струве 1913:** П.Б. Струве, Торговая политика России (Санкт-Петербург 1913).
- Тенгоборский 1848:** Л.В. Тенгоборский, Изучение начал, служащих к пересмотру таможенного тарифа (Санкт-Петербург 1848).

Certains aspects de la politique impériale russe dans le commerce avec la Principauté de Moldavie (1812-1859)

Résumé

Les intérêts économiques et politiques de l'Empire Russe ont dicté les tendances de l'annexion et de saisi forcés de nouveaux territoires. Ils, sans un droit, ont devenu des marchés de la vente et ont été soumis d'un processus d'intégration systémique et vite dans la composition de l'Empire.

Selon les sources historiques, dans la réalisation du commerce russe avec la Principauté de Moldavie comme point de transition a servi la Bessarabie. L'annexions de la Bessarabie, représentant une politique de domination et de contrôle rigide à la nouvelle frontière.

La limite supérieure chronologique (1812) désigne les tendances annexionnistes de la politique russe qui établira un nouveau rapport des relations commerciales avec la Principauté de Moldavie

L'emplacement de la frontière au Prut et Danube aussi bien que la mise en place d'une nouvelle organisation douanière et sanitaire de frontière avec la Principauté de Moldavie (1817), a conduit à l'influence de l'administration russe dans ces territoires. L'adoption des tarifs douaniers de 186, 1819, 1822 dénote le passage du libéralisme au protectionnisme dans la politique commerciale de la Russie avec les pays étrangers.

La limite inférieure chronologique (1825) confirme la mise en œuvre par l'Empire Russe du Règlement concernant le commerce avec la Bessarabie, qui servait non seulement le territoire de transit de marchandises russes, mais comme source de marchandises bessarabenes pour le marché moldave.

La rédaction des actes normatifs ont servi de la Russie non seulement pour augmenter le balance du commerce extérieur, mais pour réussir à la concurrence économique.

Некоторые аспекты о русской имперской политике в торговле с Княжеством Молдова (1812-1825)

Резюме

Экономические и политические интересы Российской Империи в значительной степени были продиктованы тенденциями аннексии и принудительного завоевания новых территорий. Однако, лишение всяких прав, аннексированные территории, были превращены в рынки сбыта и прошли ускоренной процесс интеграции в состав империи. Согласно историческим источникам, в имперской торговле с Княжеством Молдова, перевалочным пунктом стала Бессарабия.

Верхний хронологический предел (1812), обозначает завоевательные тенденции имперской политики, определяющие новый уровень торговых отношений с Княжеством Молдова. Установление границы на реках Прут и Дунай, как и создание новой таможенной и санитарной службы на границе с княжеством Молдова (1817), привели к значительному росту влияния русского правления на данных территориях. К тому же, принятие таможенных тарифов с 1816, 1819 и 1822, обозначает переход от либерализма к протекционизму в торговой политики России с другими странами.

Нижний хронологический предел (1825) подтверждает выполнение Русской Империей Положения о торговле в Бессарабии, территория которого не только обеспечивало транзит имперских товаров, но и было источником бессарабских товаров на молдавском рынке.

Правила положения строго контролировали наличие и содержание товаров, экспортированных и импортированных из княжеств и других стран на российский рынок.

Таким образом, разработка новых нормативных актов была для империи не только попыткой сбалансирования внешней торговли, но и щитом против экономической конкуренции, позволяющим сбыт поступающих товаров.

17.01.2011

Silvia Pantaz, Universitatea de Stat din Moldova, str. Al. Mateevici, 60, MD-2009 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: silvia.pantaz@yahoo.com